

İKİ KARDEŞ MASALI¹ (4)

Budist'ten önceye ait bu farazi masalın Hint'te başka şekillerde varlığını muhafaza edip etmediği soruşturulabilir. Mesela Pancatantra'nın Berlin el yazısında şöyle anlatılmaktadır²: Bir şehzade tembelliginden ötürü azar işitmiş, bunu üzerine o babasını terk ediyor ve iki arkadaşıyla Rohāna dağından kıymetli taşlar getirmek istiyor. Bu üçü taşı buluyor, haramilere karşı muhafaza ederek vatana getirebilmek için yutuyorlar, fakat bunları müşahede etmiş olan bir kimse onlarla beraber geliyor; maksadı gece karınlarını deşip kıymetli taşları çalmaktır. Fakat her dördü de vahşiler (Bhiller) tarafından yakalanıyor. Bhillerin kabile reisi, kuşların dilinden anladığı için bunların kıymetli taşlar taşıdıklarını haber alıyor ve bunun için karınlarını deşmek istiyor. Önüne ilk kurban olarak hırsız geliyor³; tabii onun karnını beyhude yere araştırmış oluyor; bunun üzerine diğer üçünü serbest bırakıyor: bunlar da kıymetli taşlarla bir krallık kuruyorlar.

Bu hikâyede kör etme, seciyeye işaret eden adlar, nişanlı kız, kahramanın dönüşü, fena mukallide ceza motifleri yoktur. Fakat dolaşma, hazine arama, kıskançlıktan soymak isteme, kuşların dilini anlama motifleri 2 gezici masalını hatırlatmaktadır. Denebilir ki burada fena adam, yolda arkadaşlara katılan ile Bhil kabile reisi arasında taksim olmuştur; yolda katılan kötü niyetinden vaaz geçiyor ve hayatını prense feda ediyor: bu, herhalde nispeten eski bir iki kardeş masalının daha yeni, sofuca, belki de Jainist bir tadilinden ibarettir. Bir varyantta⁴, fena arkadaş, kıymetli taşların üstüne oturmak için onları saklıyor. Bu motif Pançatantra I, 19 (bakınız: aşağıya) daki masalla mukayese edilebilir. Fakat bu masalın eskiliği tespit edilmemiş, binaenaleyh Pancatantra'nın eski mevcudundan değildir.

¹ Belleten No 20, Maarif Matbaası, İstanbul, 1941.

² Benfey II, 150 ff.; J. Hertel, Pancatantra, Leipzig 1914, S. 13 Pûrnabhadrā, 1199 yılı civarında; sonra iki adet halita şekil, ki bunların biri (S. 71) belki Pûrnabhadrā'dan biraz daha eskidir

³ Âlicenap haraminin kendini kurban etmesi hakkında, mukayese ediniz. Dolopathos'tan hikaye; Wesselski, Mittelalter No 29, ki muhakkak Hindistan meselesidir.

⁴ Sukasaptati 52.

Kör etme, hayvanların dilini anlama, intikam gibi motifler, büsbütün başka bir münasebetle eski bir Budist Jātaka da (416) geçer, fakat bunun 2 kardeş masalı ile doğrudan doğruya bir ilgisi ispat edilemez.⁵

İki kardeş masalının asıl nüvesi, fena adını taşıyan kardeşin fenalığı, onun kıskançlığı ve kör etme hadisesidir. Sanki kıskanç bir kardeşin bir şair tarafından yaşanmış ve şekillendirilmiş görüşü, pek çok adette masalcıya ilham vermiş. İlk masalı yazarın bu malzemeyi nereden aldığını (Kunāla efsanesi müstesna!) henüz kati olarak tespit edemeyiz. Kör etmeler, bazı eski efsanelerde, mesela fena Polyphem'de (Dede Korkut'un Tepegözü), sonra âlicenap Simson'da, Köroğlu'nda ilh... geçer.

Erkek kardeşler, kâh iyi olarak, yardıma hazır olara⁶, kâh fena olarak, iptidai kavimlerin masallarında, hatta bazen daha Mythos'luk kademesi gibi en eski durumda, tespit edilmektedir. Bunun için Habil ile Kabili akla getirmek kifayet eder: büyük kardeş küçüğü kıskanıyor ve onun için onu öldürüyor⁷. Zarathustra dilinde, iki Tanrı vardır, karakteristik adları: 'iyi ruh' ile 'kötü ruh' olan bunlar iyilik ve fenalıkların yaratıcıları ikiz kardeşlerdir. İyi Tanrı sığırı, köpeği, insanları ilh... yaratmıştır: fenası, kurt'u, akrepleri ilh... yaratmıştır. Buna pek benzer hikâyeler Laponlar, Baltlar, Balkanlılar tarafından⁸ anlatılmaktadır. Daha bugün bile buna pek benzer bir düalizme şimdiki şimali garbi Amerikalılarında, (yani Şamanizmin cesim sahasının öte kenarında)⁹ şahit oluyoruz. Burada, iki düşman kardeş hakkında uzun bir efsane muhafaza edilmiştir. Bunlar iki kültür kahramanıdır, biri insana iyilikler yaratır, öteki ise bu iyilikleri mahvedip kendi fenalığından ötürü insanı berbat etmeyi düşünür; sonunda fena kardeş, iyi kardeşi öldürmek için arar; fakat iyisi tarafından öldürülür. Melanezya'lılar da buna benzer bir hikâye anlatırlar¹⁰; Geri-

⁵ Buna benzer olarak: Radloff IV, 323.

⁶ Hnadwörterbuch: kardeşler S. 338 ff, Mısır iki kardeş masalıyla onun Hint varyantları ve Dede Korkut ve Grimm ile olan ilgileri hakkında bakınız: benim Dede Korkut hakkındaki mülâhazalarım: Tük Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi 1914.

⁷ Ruben, Krishna S. 59 f.

⁸ Kretschmar, Hundestammvater I, 145; 151; 151; 153; 157; 159; 162; 173; Dähnhard, Natursagen'e göre, Leipzig 1904- 12 I. 147 ff. Masal motifi G 303. 17. 3. 3; 303. 25. A. 1833; 1751. Bunu şu Hint muzhikesi hatırlatmaktadır: Jātaka Indische Märchen, Halle 1888; 145; Penzer VII, 169 dev. Fakat Penzer ile Benfey tarafından mevzuu bahis edilen Acem hikâyesi başka bir Hint efsanesinden gelmektedir (Copinath Rao Elements of Hindu Iconography II, I Madras 1916 S. 2, Varahapurana'ya nazaran).

⁹ Kricheberg, Indische Märchen aus Nordamerika, Jena 1924, 92 ff.

¹⁰ Hambruch Südseemärchen, Jena 1921, 51.

Hintlilerin, kabilelerini iki kardeşten iştikak ettirmelerinin ve bunlara göre akıllı kardeşten medeni olanların, akılsızından daha az medeni olanların geldiğini söylemelerinin bu keyfiyetle ilgili olması muhtemeldir. Çin'de¹¹ ve Japonya'da¹², fena kardeşin, iyi kardeşe gelen herhangi bir fevkalade bahtiyarlığı kıskanarak onu taklide savaşması ve bu kıskançlığı yüzünden, bahtiyarlığı bedbahtlığı çevrilmek suretiyle cezalandırılması, bilhassa sık görülmektedir. Acaba burada kıskançlıkla taklidi ihtiva eden ve I. Masaldan daha eski olan müstakil bir masal tipi mi, yoksa I'in fakirleşmiş bir bakiyesi mi mevzuu bahistir? I den daha eski vesikalar bugüne kadar bulunamamıştır.

Muhtelif masal tiplerinde, kardeşler arasında ekseriye büyüklerin fena kardeş olmaları basit hayat tercümesinden, aynı zamanda eski sihri düşünüşten neşet etmiş olabilir¹³; fakat benim bildiğime göre, bu efsane ve hikâyelerdeki kör etme motifi bugüne kadar temellendirilememiştir. Ve nihayet, Budist 2 kardeş masalının bir hususiyeti de, her iki kardeşin seciyelerine uygun birer ad taşımalarıdır.

¹¹ Eberhard No 26-30; 20-25; 65: kıskanç komşular: masal motifi No 471.

¹²F. Rumpf No 29, 35, 47, 48, 53-6, 81 (masal tipi 565) 122-4.

¹³ Masal motifi Kç 2211.